

Gaietà Soler i la Solidaritat Catalana

per Josep Massot i Muntaner

A mossèn Joan Bonet i Baltà

Perfil biogràfic de Gaietà Soler

Mossèn Gaietà Soler i Perejoan és un personatge absolutament desconegut que tingué, amb tot, una considerable importància dins el món eclesiàstic i, més en general, dins el món polític i literari del començament del segle. Nat a Badalona, d'una família senzilla, el 1863, començà treballant com a corder, ofici dels seus pares, però l'agost de 1880 entrà en contacte amb mossèn Jaume Collell, el qual s'adonà de la seva viva i de la seva «energia intel·lectual» i l'animà a estudiar i, més en concret, a seguir la carrera sacerdotal.¹ Ordenat sacerdot el 1889, Soler es dedicà al ministeri parroquial, però, zelós de la seva independència i volent dur una «vida de sacerdot literat»,² el 1894 renuncià a la parròquia de Banyeres i compaginà l'activitat intel·lectual amb l'activitat docent (al Col·legi del Sagrat Cor de Barcelona) i amb l'activitat apostòlica (a més de la que dugué a terme al mateix col·legi, fundà el «Montepío de Santa Madrona» i fou consiliari del Centre Catòlic de Sant Pau de Barcelona).

Home «*de grandes estudios y de singulares aptitudes para todos los géneros literarios*», Gaietà Soler «*dominaba la Historia y la Psicología y la Sociología*», cosa que el dugué a l'Acadèmia de Bones Lletres —on ingressà el 1913— i, com a corresponent, a l'Academia de la Historia de Madrid. De més a més, «*traducía hermosamente en verso catalán y castellano los más bellos trozos de la literatura latina, en la que era maestro e innovador ingeniosísimo*»,³ i des de la seva joventut conreà la poesia en català i fins i tot assajà el drama i la novel·la, sense oblidar la vulgarització religiosa en català i en castellà.⁴

1. Jaume COLLELL I BANCELLS, *Sembrant arreu* (Vic 1927), ps. 209-210.

2. *Ibid.*, p. 210.

3. Necrologia anònima —redactada segurament per Sardà i Salvany— a la «*Revista Popular*», LXXXVIII (1915), p. 14.

4. Vegeu la llista de les seves obres, *ibid.*, p. 31. Vegeu també el davantal del núm. 144 de «*Lectura Popular*», IX (Barcelona s.d.), ps. 97-98, i el discurs de Teodor BARÓ dins *Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. Cayetano Soler, Pbro. el día 29 de junio de 1913* (Barcelona 1913), ps. 51-54. Tingueu en compte, encara, les conferències necrològiques de Frederic Serra, Josep M. Baranera, Sebastià Puig, Jaume Collell i un anònim, aparegudes a l'opuscle *El Reverendo D. Cayetano Soler, Pbro. El escritor. — El hombre de acción. — El apologista. — El sacerdote* (Barcelona 1916), del qual féu una àmplia i favorable ressenya Lluís Carreras a «*Revista Popular*», xc (1916), p. 111 (assenyalem de passada que *ibid.*, p. 307, Carreras mateix féu grans elogis de la traducció castellana de *La Vida de Nuestro Señor Jesucristo* de Soler).

La dispersió de mossèn Soler, que l'impedí de dur a terme una tasca sòlida i coherent, es veié augmentada amb la seva afecció al periodisme, en el qual intervingué des de molt aviat, sobretot com a director —sota l'impuls de Fèlix Sardà i Salvany— de «Lo Missatger del Sagrat Cor de Jesús» i de «La Tradició Catalana», i com a col·laborador assidu —entre els anys 1906 i 1911— del «Diario de Barcelona», on a vegades utilitzava el pseudònim «Justí».⁵ Els seus mateixos companys de l'Associació d'Eclesiàstics de Barcelona remarcaven que posseïa «notables dotes de publicista, que puso al servicio de la piedad, de la investigación histórica y de las sanas doctrinas sociales; agudo era su ingenio y fácil su pluma»; però no amagaven que també era «severa su crítica, que no transigía nunca con lo que creía erróneo o menos ortodoxo».⁶

Aquest «exemplar típic del sacerdot català, de esperit antich y tradicional, però ormejat y orientat segons les exigències de la vida moderna», segons comentava Jaume Collell,⁷ morí relativament jove a Barcelona, el 31 de desembre de 1914.

El catalanisme integrista de Soler

No em proposo en aquest treball de resseguir l'itinerari ideològic de Gaietà Soler, sinó únicament d'estudiar la seva intervenció negativa en el debat que els catòlics mantingueren el 1906 i el 1907 arran de la Solidaritat Catalana. Malgrat tot, no serà inútil, per tal d'entendre millor aquesta intervenció, de fer alguna referència a la seva concepció del catalanisme polític, tal com apareix a la revista «La Tradició Catalana» i a la seva correspondència amb el seu mentor Fèlix Sardà i Salvany, cap visible de l'integrisme a Catalunya.

El primer número de «La Tradició Catalana» (Barcelona, 23 d'abril de 1893) duu un editorial signat per «La Redacció» i escrit possiblement per Soler, que resumeix amb precisió les seves idees: «Volem ésser quelcom més que la *turba multa* de catalanistes al present á la moda. A l'antiga catalana, volem posar per davant de tots nostres programes y propagandes lo Nom Santíssim de Nostre Senyor Jesucrist», ja que «amam á nostra pàtria, pero nó més que á nostre Dèu. Y perque á Est amam sobre totes les coses, com mana lo primer manament, y á ella com á mare nostre, com ordena lo quart, no volem fer á Aquell la injuria y vilesa de prescindirne poch ni molt com si'ns fes nosa pera la realisació dels nostres patriòtichs ideals; ni á aquesta volem fer la traïció y villanía de mutilarla llevantli de ses entranyes la més vital d'elles, que es la fe». Hom considerava que «Jesucrist y Catalunya han sigut dos noms sempre units des-

5. Vegeu el davantal citat de «Lectura Popular», p. 97, i el discurs de BARÓ, p. 53.

6. Necrologia anònima, titulada *El Rdo. D. Cayetano Soler*, «Reseña Eclesiástica», VII (1915), p. 34.

7. *Sembrant arreu*, p. 211. Més en general sobre Soler, vegeu la bibliografia citada al meu llibre *L'Església catalana al segle XX* (Barcelona 1975), p. 73, n.; l'article de M[ARGALIDA] TO[MÀS] V[IDAL], «Soler, Gaietà», a *Gran enciclopèdia catalana*, XIII (Barcelona 1979), p. 735, i els esments de JORDI CASTELLANOS, *Raimon Casellas i el modernisme*, 2 vols. (Barcelona 1983), índex de noms. Tingueu en comte, encara, els pròlegs de Miquel d'Esplugues a *Assaigs de crítica filosòfica* de Joan TUSQUETS (citats més endavant, nota 58) i de Sebastià Puig a l'obra pòstuma de Gaietà SOLER, *El sacerdote santo en nuestros días* (Barcelona 1915), ps. v-vii.

que per primera volta predicà l'Evangeli en Tarragona lo gloriós apòstol Sant Pau, si es certa la venerable tradició que aixís ho relata», i que «ja may se ha sapigut comprendre pels catalans de mena, una Catalunya que no fos la Catalunya de Nostre Senyor», basada en «un *Crech en un Dèu*» i amb «la llegislació egleciàs-tica» com a «fonament de nostra veneranda llegislació y sagrats furs». Amb plena consciència que «no són tals les corrents de nostres dies, y que algú 'ns farà per lo mateix lo gravíssim carrech de que ab nostre programa volem anar contra corrent», hom feia un atac contra els «qui, pensantho ó sense pensarho, se deixan portar de les aigues manses del Lliberalisme, ó dels desbordants torrents de la Revolució, que á la fi son una mateixa y única cosa ab diferents noms», i contra els «qui tot ho sacrifican á vils conveniencies de moment, y á un oportunisme que ab lo nom de prudencia y de templansa no es sino la falsificació d'estes virtuts».⁸

A partir del número 2 (15 de maig de 1893) era Sardà i Salvany qui, primer signant «F. de S.» i més endavant amb les seves inicials habituals «F. S. y S.», defensava el *Catalanisme catòlich* i posava en relleu que «dues menes de catalanistas se revoltan contra nostre tema, y son: Primerament, los qui no saben capir còm totes les coses per un catòlich han d'ésser catòliques, si lo esmentat catòlich no vol passar més o menys tot desseguida á la categoria de públich renegat de son Dèu y de sa fe. Segonament, los qui crehuen ab més o menys disculpable bona fe, que ja es catòlich ó que ja ho es prou lo catalanisme avuy general y corrent entre la majoria dels actuals catalanistes».⁹ Essent que, per a Sardà, segons «la sana raó» era «possible lo Catalanisme catòlich», tant «en lo sentit literari» com «en lo sentit polítich», era evident que «no deuen ni poden profesarne y defensarne d'altre los fills verament catòlichs de Catalunya, que son encara per sort la majoria d'ells».¹⁰

Al primer número de l'any segon de «La Tradició Catalana» és Gaietà Soler mateix que signa una extensa nota *Als nostres lectors* on precisa els propis criteris sobre «la palpitant qüestió regionalista, de la qual som, y ab l'ajuda de Deu seguirem sent, paladins coratjosos». Ataca el «Centralisme ab ses brutals imposicions y son descrèdit científich» i assenyala que el «Catalanisme militant» és dividit «en tres ò quatre grans fraccions, representants més ò menys llegítimes y autorisades de diverses tendencies, qui's disputan la direcció d'eix moviment intelectual y social, que tots ne dihem Renaxensa». Aquesta «qüestió política n'entranya una de religiosa», que és «la pedra de toch y si's vol, la poma de la discordia dels elements catalanistes». Sense voler entrar en polèmica amb les diverses actituds del «centre» i de la «dreta», Soler no amaga que «ja al entrar en lo Catalanisme prengüerem posicions y'ns ne anarem, com es notori, al costat dels qu'enarbolan lo penó de guerra y blandexen la espasa en la lluyta religiosa y patriòtica», en concret «contra la impietat vergonyant ò desvergonyida, penjant al balcó de la Patria la bandera de Santa Eularia. I no s'està de manifestar que «molts que militan en lo centre del Catalanisme no s'enver-

8. *Clà y catalá*, lloc citat, p. 2.

9. *Catalanisme catòlich*, I, lloc citat, p. 18 (l'article sencer ocupa les ps. 18-19). Hom insisteix sobre el mateix tema a l'article segon, al núm. 5 (15 d'agost de 1893), p. 66.

10. *Catalanisme catòlich*, III, «La Tradició Catalana», núm. 9 (15 de desembre de 1893), p. 130. Vegeu també la segona sèrie d'articles, iniciada al núm. 4 de l'any II (28 de febrer de 1894), ps. 49-50.

gonyexen de coloborar [*sic*] en les planes de publicacions palesament impies ab puntes de pornográfiques».¹¹

Al número 9 del segon any de «La Tradició Catalana» (1 de juliol de 1894), Soler reprenia amb menys embuts el seu pensament i reflexionava sobre *¿La unió dintre'l catalanisme ó la unió dintre'l catolicisme?* Reconeixia que el lema de molts catalanistes era «unió entre'ls catalanistes, respectant llurs diferents opinions polítiques y religioses, ab tal que convinguen en la forma regional», però insistia que el seu lema era: «unió entre'ls catalanistes, respectant llurs diferents opinions polítiques, ab tal que convinguen en la fe religiosa». Prenent peu d'un discurs de Lleó XIII als pelegrins espanyols, contraposa l'ensenyament del papa (els «catòlics devem unirnos *para resistir compactes los atachs dels impíos*») al del «Catalanisme docent», que proclama que «*devém unirnos ab los impíos para promoure lo be de la Patria*; y açò nos ho ensenyen ab ses doctrines de tolerancia, ab son exemple deplorabilíssim y ab lo tracte de enemichs, que'ns donen los qui, mentres nos neguen la més petita mostra d'amistat ò deferencia, van de bracet ab los enemichs de nostra Religió sacrosanta, y'ls elogien y aplaudexen». Tot passant a les acusacions concretes, arriba a dir que «tenim innegablement dintre'l Catalanisme partisans de Llucifer; no ho prova exa premsa impia é immoral, á que perteneix *La Campana* [de Gràcia], *La Esquella* [de la Torratxa], *La Tomasa*, etc.; eix teatre qui forman *Los Pirineus* [de Víctor Balaguer], *Mar y Cel* [d'Àngel Guimerà], *Judas de Kerioth* [de Frederic Soler], etc.; exos escriptors qui sembren blasfemies ò immoralitats, verbi gracia, l'Almirall, en Brunet y Bellet, l'Apeles Mestres, etc.; aquests catalanistes treballen ja contra la Religió, y quant major es son prestigi, major será'l dany que farán entre l'element que'ls rodeja: ¿podem, donchs, los catòlics ajuntarnos ab ells pera ajudarlos axís á assolir lo prestigi que necessiten pera sa malvada propaganda? ¿Podem volguerlos pera directors de nostre moviment de Renaxensa? Impossible». Soler preveu fins i tot que «lo dia que sigués fort lo Catalanisme pera anar a la lluyta electoral, nos trovaríam segurament en lo cas de presentarse'ns per candidat un d'aquests *distingits* catalanistes masó, masonisant ò lliberal, qui fins ara han estat al davant del moviment catalanista», i que els catòlics l'haurien de votar, contra la pròpia consciència, si només procuraven la unió dins el catalanisme. La seva conclusió, doncs, era «que la unió que se'ns predica com obligatoria, fructuosa y noble, es pel contrari una unió deshonrosa y repugnant á tot cor que sapiga que's noblesa».¹²

Gaietà Soler, com Sardà i Salvany, es mantingué tota la vida fidel a aquests principis i patí en veure que no eren compartits per tots els catòlics i que àdhuc les autoritats eclesiàstiques preferien la «hipòtesi» realista a la «tesi» impracticable.¹³ El «dia de St. Lluís» de 1904, per exemple, comentava en una carta

11. Ps. 1-3 (l'article sencer ocupa les ps. 1-4).

12. Ps. 129-131.

13. Encara Àngel Carbonell hagué d'escriure un article titulat *La tesi i la hipòtesi*, «La Paraula Cristiana», xiv (1931), ps. 388-404. Assenyalem que en una carta sense data (del 1907) Soler comunicava a Sardà: «Jo en lo *Diario* publico (si no s'interposa la sombra del Marqués [de Casa Brusi]) (açò ab tota reserva) un article, avuy, divendres, titolat "La hipòtesis y la tesis" hont demostro que may hem estat en la primera y que ara s'ha demostrat palesament que estam en la segona, y que devem obrar en conseqüència. Me agradará que'l veja, y m'alegraré que surti perque será sentar base en lo antich defensor de la hipòtesis» (fotocòpia

a Sardà «la pena que'm fa, veure la indiferencia glacial que's va apoderant cada dia més dels catòlics, fins al punt que crech s'arribará á la complicitat descarada ab lo mal, baix la benedicció de les Autoritats Eclesiástiques que no s'enteren de res ó que com del Deu dels Lliberals diu lo P. Alarcón, "*haciéndose cargo de todo, acaba por no hacer caso de nada*"». Es queixava que «son ja moltes les localitats que tenen periódichs impíos, y ningú'ls condemna» i es referia explícitament a la revista «Joventut» de Barcelona, «immoral é impío hont d'en quant en quant hi surten firmes de catòlics en la més vergonyosa barreja ab los propagadors de l'impietat». Criticava també —com ja havia fet a «La Tradició Catalana»— els Jocs Florals, on «peroran Presidents com en Pi y Margall» i que «premian poesíes indecentment erótiques com la d'en Pujols del any passat; y tot assò ab la tácita aprovació dels Bisbes de Catalunya, que segueixen donant premis per aytals Jochs que son del dimoni». Es ficava encara amb l'«Ateneu, hont s'hi poden donar tota classe de Conferencies contra la Religió y la Moral com les donades en honor de'n Zolá, sent President un catòlich com l'Abadal, ó Conferencies francament anticlericals com la del Alomar que pot haver llegit en la *Veu* que la dona sense protesta, y coronada ab l'abrasada de'n Maragall de qui ara un altre catòlich, en Carner, publicarà'ls articles *racionalistes* que escrigué en lo *Brusi*».

Soler es preguntava: «Es que jo só un esperit sectari, ó be'l zel de la Religió demana que's digués alguna cosa contra tot assò, que s'hi oposés una protesta que entonés los esperits que per forsa han d'anar cayent en aquell tant se m'endona! que ja Balzac deya que perderia á la Fransa?» I confessava: «Jo arribo á vegades á duptar de mi meteix, pensant si vaig equivocat jo, defentsant y practicant aqueixa intransigència que sento per caràcter y per educació; y van acertats los altres practicant y defentsant aqueixa transigència enervadora y mortal». El seu desinflament davant tot això el duia a retirar-se «a casa sense voler intervenir en res», tot i que, per exemple, tindria ganes de «parlar de la *Victor Catalá* (la Catarina Albert) l'escriptora més valenta y la més descocada, arribant á la blasfemia brutal per fotografia», o bé de «fer l'estudi» de Maragall, «ídol del Catalanisme que té poesíes erótiques y articles racionalistes que la gent s'empassa com aygua del Carme». D'altra banda, Carner havia «publicat les *Rondalles de Jesús Infant* que jo li vaig fer avinent que les hi censuraria desfavorablement, y va passarles á qui les censurés favorable no vejent que no podíen passar; ara publicarà *Les Coronas* del género *memo* en que no sé si hi enclourá la dedicada á les Monjes que comensa: —Oh! les monjes que tenen una *sotabarbata*.» Soler, mancat del mínim sentit de l'humor, assegurava que això era «una desviació del sentiment religiós que remata'ls Patriarques y demás necetats premiades en los Jochs d'aquest any y l'altre, y que per més escarni del sentit comú, segons me va dir M^m Collell, ne va acceptar la Dedicatoria lo Sor. Bisbe de Vich...», és a dir, Torras i Bages.^{13 bis}

de l'original a l'arxiu de mossèn Joan Bonet i Baltà, ara dipositat a la Biblioteca del Seminari de Barcelona).

13 bis. Fotocòpia de l'original a l'arxiu de Joan Bonet i Baltà. Soler fa al·lusió als *Articulos* de Joan Maragall (Barcelona 1904) i a les *Deu Rondalles de Jesús Infant* i al recull de sonets *Corones* de Josep Carner (Barcelona 1904). Carner obtingué la viola d'or i d'argent als Jocs Florals del 1903 amb el poema «La sacra espectació dels Patriarques», i el 1904 amb els sonets «Corones», dedicats a Torras i Bages.

En una altra carta del 30 de gener de 1905 Soler tornava a parlar a Sardà i Salvany de «l'Aplech de articles periodístichs de'n Maragall feta [sic] per l'incit Carner que dins de la Poesía es lo que'n Pomés dintre la Propaganda catòlica, y tots dos una trista honra de la Congregació (*trista llegendis ridicula*). Los articles pseudo religiosos de la dita Colecció publicats en lo *Brusi* son de un racionalisme protestant evident; son d'aquell pseudo misticisme que combatia'l Dr. Torras en una de sas Pastorals feta de cara a Barcelona», misticisme que «fa un gran efecte sempre que una ploma poètica com la de'n Maragall ò en Rosiñol, lo pren en sa punta». Com que «en Maragall es un *evolucionista* en filosofia vulgar, un enamorat de Goethe en estètica, y'l jovent lo pren com un oràcul, si li sembla que seria bo posarlo en evidència, m'ofereixo a ferho, puix he d'afegir que'l cultíssim Maragall te unes poesíes eròtiques ab ribets de pornogràfiques, té una *Margarideta del Faust* estrenada aquest any passat y publicada per la Biblioteca del Avenç que es una immoralitat de lo mes fondo. En fi, en Maragall presentat á cada moment com á modelo al jovent fins per catòlics com lo dit Carner, es un perill del que convé avisar».¹⁴

No totes les ires de Soler s'abocaven sobre modernistes i noucentistes. El 21 de novembre del mateix any 1905 se les heu contra el discurs que el canonge de Barcelona Celestí Ribera pronuncià «en la inauguració de la Associació Sacerdotal», és a dir, l'Associació d'Eclesiàstics. Assenyala a Sardà que «pera'ls qui'l conexen no hi hagué altra sorpresa que'l ferlo devant del Sor. Cardenal [Casañas], y en semblant acte, puix per lo primer constituïa una irreverència y per lo segón, una imprudència la mes inoportuna». El discurs, on «lo lliberalisme del Autor vessa per tots los poros», fou «rebut sense prevencions: que tal estem ja avuy d'integrisme que gayrebe no hi ha qui veja lliberalisme enloch». Hom hi deïa «ben clar que les lluytes contra'l lliberalisme foren *questiones bizantinas* que dexaren á la Revolució temps pera descristianisar al poble» i que «la constituïció de la Associació Sacerdotal es y ha de ser la prova de que ha passat aquell temps y de que abandonades aquelles estérils discussions, tots á la una entram pel camí de la cristianisació del poble». Soler considerava que no era possible de «mirar ab indiferència com se torna á posar lo llevat lliberal entre la farina eclesiàstica» i que «seria bo escriure una refutació en forma comedida, explicant, per exemple, lo mal sentit en que podrian pendres les conclusions del conferenciant», o bé que que potser fóra millor «eivar al Sor. Cardenal una protesta del Discurs firmada per tots los eclesiàstichs que estigan conformes ab lo sentit que exposo».^{14bis}

14. Fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet. A la «Revista Popular» no he sabut trobar rastre d'aquests articles contra Maragall que s'oferia a fer Soler, tampoc no localitzats a l'arxiu Maragall.

14 bis. Fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet. A la «Revista Popular» no aparegué res sobre la conferència, llevat del resum elogiós al qual ja feia referència Soler a la seva carta («Revista Popular», LXIX [1905], ps. 284-287). Com anunciava també la carta de Soler, la Conferència dada en 25 de octubre de 1905 por el M.ltre. Dr. D. Celestino Ribera, canónigo, al inaugurarse las ofrecidas al Clero de Barcelona por la Asociación de eclesiásticos para el Apostolado Popular aparegué a la «Revista Social», IV (1905), ps. 353-362, amb alguns punts suspensius a la p. 356 que indiquen supressions fetes segurament per exigències de la censura eclesiàstica. Hom hi assenjala que, pel que fa al liberalisme, «*manzana de discordia entre nosotros*», no es pot transigir de cap manera «*sobre los errores doctrinales*», però que «*acerca de las relaciones entre la Iglesia y el Estado ya cabe transigir, según se establezcan aquellas*

D'altra banda, en aquesta mateixa carta Soler tornava a parlar a Sardà del «desgavell cada dia més gran del Catalanisme» i es preguntava si «no seria hora de formar lo Regionalisme Catòlich», essent que «baix l'actual bandera del Regionalisme s'hi aplegan no sols gran número de catòlics seglars sino també gran munió d'eclesiàstichs, que van inculantse poch á poch un indiferentisme que arriba ja á la consciencia religiosa baix la forma de tolerancia y admissió á *libre plática* dels impíos de *Juventut y Poble Catalá*, dels immorals de la Biblioteca del Avenç y dels *lliberalisants* de *La Veu*, lo qual es prácticament lo Indiferentisme del Syllabus, del qual potser aviat nos dirán, com á França, que no té cap importancia ni autoritat». Soler pensava que «si dins de la premsa catòlica no's fa alguna cosa pera acoblar baix una bandera purificada de lliberalisme, lo jovent que puja, se allista y's queda en les files del lliberalisme práctic catalanista».¹⁵

Polèmica amb Prat de la Riba

Conseqüent amb aquests ideals antiliberals que arribaven fins a un punt obsessiu, el juny de 1906 Gaietà Soler aprofità una crisi de direcció del «Diario de Barcelona» per iniciar-hi una campanya a favor d'un *Sano regionalismo*, títol de l'article que hi publicà el dia 26, tot fent servir l'aparició de la segona edició de *La Tradició Catalana* de Josep Torras i Bages per criticar a fons el «*Catalanismo militante*», en un atac que es personalitzà el dia 3 de juliol del mateix any, en un segon article titulat *El reverso de la medalla*, on tracta *La Nacionalitat Catalana* de Prat de la Riba d'«*obrilla*» que conté «*falsos conceptos históricos y poca sólida doctrina*». Prat, que és «*el verbo del Catalanismo militante*», hi sosté un programa «*radicalmente opuesto*» al de Torras i Bages, el qual considera que «*el Regionalismo catalán debe ser católico, ó bien tendrá que renunciar á establecer nada sólido y duradero*». Soler arriba a la conclusió que a Catalunya hi ha dos «*programas opuestos*», el catòlic, «*fundado en la razon y la tradicion, dirigido á promover una restauracion social benéfica: á restaurar la fe y las costumbres sociales y jurídicas de nuestra amada Cataluña*», i, en segon lloc, l'indiferentista, «*fundado en las concupiscencias políticas, dirigido á lograr, mas que el bien social, el prestigio político de nacion-estado*». El primer programa és practicat «*por el enjambre de Asociaciones católicas y periódicos de propaganda religiosa*», d'una manera silenciosa, però «*fervientemente*»; el segon és dut a la pràctica,

relaciones en el terreno de la tesis ó en el de la hipótesis», i que respecte a l'evolució social, «*es innegable que el liberalismo contribuyó eficazmente á la emergencia de la mesocracia, así como ahora prepara, asomando ya por todas partes inminente, la emergencia del cuarto estado*». Ribera posava en relleu que «*la Religión no teme el advenimiento de la democracia, pero teme el del jacobinismo*». Els elements referents a «*las reformas meramente políticas y la cuestión dinástica, han de reputarse secundarios, sobre todo para el sacerdote. Versan ambos sobre materias discutibles y sin lesión de la fe pueden sostenerse opiniones discrepantes*». Sobre Ribera (Sant Llorenç de Morunys 1839 - Barcelona 1915), vegeu la necrologia d'Enrique PLA Y DENIEL, *El canónigo Dr. Celestino Ribera y Aguilar*, «*Reseña Eclesiástica*», VII (1915), ps. 657-672, que glossa el discurs a l'Associació d'Eclesiàstics i en reproduïx —sense dir-ho— el paràgraf censurat, que critica les lluites entre integristes i mestissos i les compara despectivament amb les discussions dels bizantins.

15. Fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet.

«con el posible estrépito y aparato, por el que algunos llaman *Catalanismo oficial* y otros, *Catalanismo militante*». No cal dir que Soler considera il·legítim «un *Regionalismo que prescinde de la Religión*».¹⁶

Enric Prat de la Riba contestà amb contundència a les argumentacions de Soler, que constituïen una «falsificació» de l'autèntic pensament del bisbe de Vic i «una altra falsificació més accentuada encara» de la doctrina de *La Nacionalitat Catalana*. I no dubtà a desqualificar Soler, que s'amagava darrera les inicials C. S. —«un d'aquests anònims col·laboradors ab que ha substituït el Brusi els noms il·lustres que van deixar-lo»— i que demostra una absoluta «insignificancia intelectual». El qualifica sense matisos d'«enemich del catalanisme» i d'«esperit anti-catalanista, que intenta disfressarse ab una punta de manteu del eminent autor de «La Tradició Catalana»». Més encara, el tracta de «deslleial», autor d'una «obra basta y grollera de sofista que juga sense escrúpols ni aprensions ab les idees y les paraules, torsantles y violentantles sense respecte ni bona fé, com qualsevol estudiant de llògica que en plena concertació ha de defensar una mala causa». Anant al fons de la qüestió, Prat acaba la seva rèplica fent al·lusió a la Solidaritat, mot que Soler no fa sortir gens als seus articles: «Si s'hagués penetrat d'aquestes veritats elementals, [Soler] hauria comprés el fondíssim sentit de la Solidaritat Catalana, que tracta ab odi concentrat, y s'hauria guardat d'invocar en va la paraula de Lleó XIII y Pius X, que may un catòlich ha de voler retreure pera defensar una mala causa».¹⁷

Sardà i Salvany rebé amb estupor la notícia dels canvis que tenien lloc al «Diario de Barcelona» i que en comportaven l'allunyament de Miquel dels Sants Oliver i de Joan Maragall i el retorn com a director de Teodor Baró, el mateix que el 1913 apadrinà Gaietà Soler a l'Acadèmia de Bones Lletres. Aquests canvis anaven relacionats amb la línia conservadora dels propietaris del diari i amb l'ajut que rebien d'Antoni Maura. El 3 de juliol de 1906, en efecte, Sardà comentava a Soler que «es bo que l' *Brusi* entri per exos camins pero lo dificil sera que perseveri. En la oposició sol fer bondat. Demá que governi'n Maura, haura d'abonar en tot la conducta del *quefe*... y allí seran les dificultats».¹⁸ Com és lògic, atès el seu tarannà polític-religiós,¹⁹ Sardà s'alegrà del primer article de Soler contra la Lliga i el considerà del tot «oportú», bé que li «va semblar *descolorit* y l'assumpte merexia mes vibracio y mes ofensiva», per la qual cosa li

16. Articles reproduïts per Gregori MIR, *Una polèmica sobre catolicisme i catalanisme (A propòsit de Miquel dels Sants Oliver i de la crisi de direcció del «Diario de Barcelona», 1906)*, «Recerques», VI (1976), ps. 109-114.

17. «La Veu de Catalunya» (9-VII-1906); reproduït per MIR, article citat, ps. 114-118.

18. Transcripció feta per mossèn Bonet i Baltà —com les altres que anirem citant— i conservada al seu arxiu. Haig d'agrair de cor a mossèn Joan Bonet i Baltà la generositat amb què ha posat a la meua disposició aquests materials que constitueixen la seva recerca erudita de tota la vida. Sobre les dificultats i els canvis del «Diario de Barcelona», *vid.* MIR, article citat, ps. 93-108, i Esteban MOLIST POL, *El «Diario de Barcelona», 1792-1963* (Madrid 1964), ps. 162-163, 168-176.

19. Vegeu, com a mostra, la ressenya que féu l'1 de febrer de 1906 de *La Crisis del Catalanisme* de J. Pella i Forgas («Revista Popular», LXX [1906], p. 80), on remarcava: «*La Religión debe considerarse la primera de las grandes afirmaciones sociales, y en este punto el Catalanismo necesita hablar claro de una vez para siempre, y no encerrarse como hasta hoy en vagas nebulosidades. El problema religioso catalanista no tiene aquí, como no lo tiene en el resto del mundo, más que una disyuntiva de cuyos términos no hay escape: O con el Catolicismo, o contra el Catolicismo*».

recomanava d'ampliar-lo «descubrint la buidor del Catalanisme, així en lo polítich com en lo religiós».²⁰

L'11 de juliol de 1906 Sardà comunicà a Soler que havia llegit el seu segon article del «Diario de Barcelona» i la rèplica de Prat a «La Veu de Catalunya». Tenia la impressió que es trobava «en terreno molt ferm, y no se li pot contestar per talent que s' tingui, com realment ne te lo Sr. Prat de la Riba. La seva contestació no es mes que un ¡ay! del que li han tocat l'ull de poll. L'ull de poll del Catalanisme es la qüestió religiosa. Ha prescindit d'ella per viurer, y per ella morira».²¹

Polèmica amb mossèn Alcover

Soler, malgrat aquestes floretes de Sardà i Salvany, no devia saber com sortir-se'n davant l'energia de Prat de la Riba i no li contestà d'una manera directa.²² Ell mateix confessà a Sardà, tot felicitant-lo per l'article «d'avuy» —que devia ésser *Más sobre catalanismo*, aparegut a la «Revista Popular» el 25 d'octubre de 1906, inici d'una campanya contra la Lliga i la Solidaritat—, «que es trobava «cohibit per la situació creada al *Diari* pels redactors catalanistes qui'n sortiren», però afegia que desitjava «treballar en lo sentit de formar lo grupo catalanista catòlich: me sembla que he trovat lo llaç y la ocasió».²⁴

Precisament aquest article *Más sobre catalanismo* —que feia una referència concreta i punxant al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana que s'acabava de celebrar a Barcelona sota la presidència del vicari general de Mallorca, Antoni M. Alcover— i els que el seguiren foren motiu d'una extensa i dura —bé que suau en les formes— carta del geniüt eclesiàstic manacorí, antic addicte a l'integrisme i col·laborador de la «Revista Popular», ara passat amb armes i bagatges a la Lliga i a la Solidaritat, el qual es proposava —amb la seva típica ingenuïtat— de convèncer Sardà i Salvany de la bonesa de la Lliga i de la rectitud d'intenció de Prat de la Riba.²⁵ Tant Sardà com Alcover mantingueren aquesta polèmica en un pla personal i no volgueren trencar la vella amistat que els unia, però aviat transcendí a l'exterior: Sardà, sense anomenar el seu antic correlligionari, n'atacà les tesis a la «Revista Popular» i Alcover comentà els propis punts de vista amb amics de la Lliga i s'oferi a Prat de la Riba, al pare Ignasi Casanovas, al «Pare Rector» —que devia ésser el pare Joan Capell, protector de Casanovas— i a qui fos per exposar-los a Barcelona d'una manera pública.²⁶

20. Carta del 3 de juliol de 1906. Transcripció a l'arxiu Bonet.

21. Transcripció a l'arxiu Bonet. Sardà aconsellava a Soler que insistís «en lo mateix» i fes «serie, encara que sia ab articles de titols diversos y sens numeració. La materia es abundant, y per nosaltres facil». No li amagava que calia «fer oposició per quant vinguin eleccions proximes. En elles se trovará lo Catalanisme en el *callejón sin salida* del dilema *ser o no ser catòlich*, ahont s'han de acabar tots los sofismes».

22. Cf. MIR, article citat, ps. 107-108.

23. Vid. JOAN BONET I BALTÀ i JOSEP MASSOT I MUNTANER, *Sardà i Salvany i Antoni M. Alcover davant el Primer Congrés de la Llengua i la Solidaritat Catalana*, «Els Marges», 26 (1982), ps. 89-105, que reproduïx i ambienta aquest article.

24. Carta del 26 d'octubre de 1906. Fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet.

25. Publiquem aquesta carta, del 3 de desembre de 1906, al treball citat a la nota 23.

26. Vegeu el treball citat a la nota 23, apèndix 6. Sobre el pare Capell, vid. IGNASI CASANOVAS, *Relíquies literàries*, a cura de M. BATLLORI (Barcelona 1960), p. 31, i Miquel BATLLORI, *A través de la història i la cultura* (Montserrat 1979), p. 321.

La conferència d'Alcover tingué lloc, amb una gran assistència de públic expectant, en un local innocu, la sala d'actes del Comitè de Defensa Social de Barcelona, el divendres 8 de febrer de 1907, i «La Veu de Catalunya» en donà notícia l'endemà, arraconada com per atzar a la segona pàgina, sens dubte per donar la impressió que la Lliga no tenia res a veure amb mossèn Alcover ni amb la conferència. Ningú no podia enganyar-se, tanmateix: la informació de «La Veu» posava en relleu, manllevant paraules del secretari del Comitè de Defensa Social, l'advocat Josep Parellada Faura —amic de Sardà i Salvany—, que Alcover «és no sols un apòstol del nostre idioma, sinó que és un apòstol de la Iglesia; per lo tant, tot catòlich havia d'escoltar sense apriorismes la sanitosa doctrina que, sobre la conducta a seguir en la lluita electoral, se proposava exposar», i acabava insinuant que «calia ferne una nombrosa edició de la hermosa y patriòtica conferencia, pera escampar per tota la nostra terra tan sana y profitosa doctrina».²⁷

Aquesta intervenció de mossèn Alcover no és de cap manera episòdica o tangencial en la seva biografia, com algú pensa. Ben al contrari, se situa plenament dins la seva línia de polemista catòlic i dins la seva fluctuant evolució ideològica, aleshores en ple fervor pràtià. En una primera part, resumí les seves idees sobre les estèrils lluites polític-religioses dels segles XIX-XX tal com les havia exposades a la carta a Sardà i Salvany sobre la Solidaritat Catalana. En una segona part, féu servir l'esquema sobre l'actitud dels catòlics davant la Solidaritat i la licitud d'intervenir-hi que havia formulat el pare Ignasi Casanovas.²⁸ Tota la conferència és un model de precisió i de concisió i mostra un tacte i uns dots diplomàtics que no eren el fort de l'autor, sens dubte ben aconsellat en aquest cas pels seus assessors barcelonins.²⁹ Ell mateix no s'està de dir que ofereix el seu «parer després d'haverhi pensat y re-de-pensat molt de temps, després d'haverne haguda raó amb persones de molt de pes, teòlechs, moralistes, polítichs y gent aficada dins les realitats de la vida social d'avuy y que conexen les aficions y les tendències predominants de la societat actual».³⁰ D'altra banda, tant al començament com al final remarcava que deia «lo que trob, lo que sent devant Deu y la meua conciença de sacerdot, de fill de l'Església, y de fill de la Pàtria. Crech firmíssimament que les orientacions qu'he senyalades son salvadoras y que mos durien a uns grans resultats per la consecució de l'ideal relligiós y de l'ideal temporal», i feia constar que no volia «discutir ni armar polèmica» i que, per tant, no contestaria als qui perdessin «el temps» combatent la seva doctrina.³¹

27. *Dever dels catòlics en la lluita electoral. Conferència de Mossen Alcover*, «La Veu de Catalunya» (9-II-1907), p. 2.

28. *Vid.* el meu llibre *Església i societat a la Mallorca del segle XX* (Barcelona 1977), ps. 35-36, i les precisions que hi afegeixo a l'article *Antoni M. Alcover, deixeble de Felix Sardà i Salvany*, «Randa», xv (1983), ps. 85-104.

29. Francesc de B. MOLL, *Un home de combat* (Palma de Mallorca 1962), ps. 123-125, arribà a suposar que la intervenció d'Alcover en la conferència era pràcticament nulla. La crítica interna —el text és de l'estil de mossèn Alcover, amb mallorquinismes i tot— i la comparació amb la carta d'Alcover a Sardà permeten de constatar la intervenció profunda d'Alcover en la redacció de la conferència.

30. *Conducta política que s'imposa avuy a n-els catòlics*. Conferència en el Comitè de Defensa Social de Barcelona que donà el M. Illtre. Sr. D. ANTONI M.° ALCOVER, Pre. Vicari General y Canonge Magistral de Mallorca, President del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Barcelona 1907), p. 6.

31. *Ibid.*, p. 31; *cf.* ps. 5-6.

Un dels oients de la matisada però inequívoca apologia de la Solidaritat feta per Alcover era precisament Gaietà Soler, que el 7 de febrer —un dia abans de la conferència alcoveriana— havia publicat a la «Revista Popular» un article titulat *La Solidaridad catalana y la conciencia católica*, absolutament oposat a la col·laboració entre catòlics i no catòlics, que es queixava que «los seglares» tinguessin «la pretensión de pasarse maestros de moral y dar lecciones de ella á la misma Iglesia docente, comenzando por los simples sacerdotes y acabando por el Papa», i proposava que l'«Autoridad eclesiástica» resolgués «ese caso de conciencia», ja que «el fiel no puede obrar según su privado criterio, ó según las instrucciones de seglares que se arrojan atribuciones gratuitas, sino que debe someterse á sus legítimos Pastores, á quienes debe sumisión y obediencia».³²

La jugada magistral de Prat de la Riba i del pare Casanova deixava, doncs, fora de combat Gaietà Soler i Sardà i Salvany; com qui no fa res, havien aconseguit que un sacerdot prestigiós, vicari general de la diòcesi de Mallorca i antic militant en les files integristes —col·laborador de la «Revista Popular» i del «Missatge del Sagrat Cor de Jesús»—, defensés no solament la possibilitat, sinó la conveniència que els catòlics entressin en el moviment de la Solidaritat i, més en general, en el catalanisme, ja que «ingressant tots els catòlics dins el catalanisme, no és dubtós que'l catalanisme serà lo que'ls catòlics vulguen».³³

Soler se sentí tocat i escriví de seguida a Sardà i Salvany explicant-li les seves impressions i suggerint-li que calia una resposta immediata a mossèn Alcover.³⁴ Sardà li contestà tot seguit, l'11 de febrer, i li confessà que comprenia «l'exit de la Conferència» d'Alcover, les «solucions» de la qual «no son teològiques, son de pur naturalisme, de pura conveniència, purament utilitàries, y exas raons son les que mes compren lo pobre d'avuy y de sempre».³⁵ No li amagava que en Parellada «está entusiasmado com tots los del Comité que fa un any eran famosos anticatalanistas», i que el dia anterior l'havia visitat a Sabadell i li havia dit confidencialment que «la conferencia havia sigut consultada al Sr. Bisbe, y que aquest havia dit que tal doctrina o procediment donat l'estat excepcional de Catalunya podia aprobarse».³⁶

32. «Revista Popular», LXXII (1907), ps. 84-86.

33. *Conducta política que s'imposa avuy a n-els catòlics*, ps. 15-17. El 21 de febrer de 1907, el «Cu-cut» comentava l'article de Soler a la «Revista Popular» i remarcava que negava «els drets dels seglares catòlics a donar lliçons de moral. — Deixant de banda lo gratuït de la suposició y recordant que la Iglesia Catòlica compta ab eminents canonistes, moralistes, apologistes y historiadors que no han portat hàbits, hem de manifestar a dit senyor que les lliçons que sobre la materia a que's refereix han sigut donades als catòlics, no han partit de cap seglar, sino d'un sacerdot tan docte com Mossèn Alcover, ab dignitat eclesiàstica y ab llums intel·lectuals de tothom reconegudes, a quin criteri s'atemperaran segurament totes les persones de conviccions religioses, que'l trobaran tant a gust com pugui serho del Brusi, de *El Progreso*, de *El Liberal* y de *El Descamisado*, el defensat tan sensiblement pel capellà redactor del *liberal-conservador* "Diario de Barcelona"» (p.122).

34. Carta del 10 de febrer de 1907. Fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet.

35. Sardà continua: «Lo Dr. Alcover tal volta sens adonarsen posa com a fi primari y directe de les eleccions la autonomia, y com a fi secundari o indirecte la Religió. Lo catòlich deu plantejar lo problema a la inversa».

36. El 14 de febrer de 1907, d'altra banda, Parellada comunicava per carta a Sardà que «el tema del día sigue siendo la conferencia del Dr. Alcover. En el Comité hay pareceres encontrados, como lo hay entre todos los católicos, sean o no del Comité, respecto de la Solidaridad», però, «salvo rarísimas excepciones, los que no estan conformes con la conferencia son los que menos trabajan en el Comité». Li repetia que, «segun referencias de Mosen Alcover,

Sardà estava d'acord amb Soler que «s'ha de contestar. Mal dich, crech que no s'ha de contestar pero si *insistir*, sens aludir, ni menys citar la conferència del Dr. Alcover». Li demanava, per tant, «un article nou de V. *Insistiendo*, ab eix mateix titol; ratificantse en lo dit, solventant les objeccions, pero impersonalment, y en aqueixa forma refutant la seva dita Conferència». Donada l'actitud ambigua de «Palacio», és a dir, del cardenal Casañas i del seu auxiliar Ricard Cortès, convenia que «V. al fi del seu article repeteixi que'ls catolics no seguiran altres normes que les que li done [*sic*] lo Prelat diocesà o un dictamen de la Congregació Romana».³⁷

Soler no s'ho féu repetir i el 14 de febrer apareixia a la «Revista Popular» el seu segon article *Insistiendo*, tal com volia Sardà, sense fer cap esment del nom d'Alcover, però repetint els arguments antisolidaris del primer article i demanant un cop més la consulta als «*Prelados sobre materia electoral*».³⁸

Prudència episcopal i opuscle contra mossèn Alcover

Tanmateix, ni el cardenal Casañas ni el seu auxiliar no tenien ganes d'intervenir directament en la qüestió de la Solidaritat, com tampoc no ho volgueren fer els altres bisbes catalans.³⁹ Cortès refusà «*la aprobación al discurso de Mn. Alcover*», malgrat les moltes comissions que el visitaren, perquè es tractava «*de una cuestion que trabe divididos a los catolicos*»,⁴⁰ però consentí que la conferència *Conducta política que s'imposa avuy a n-els catòlics* sortís, el 1907 mateix, amb el «Dictamen del censor nomenat per l'Autoritat Eclesiàstica», el caputxí Miquel d'Esplugues, el qual la considerava «conforme a la fe catòlica y a las bonas costums» i judicava que «ha d'aprofitar moltíssim als lectors», i amb una nota dels editors que explicaven: «En aquest punt l'expedient de Censura, el senyor Bisbe ha manifestat que tenint en compte la discussió existent entre'ls catòlics sobre les matèries desenrotllades en aquest opúscol y a fi d'evitar que se atribueixi a la Autoritat Eclesiàstica parcialitat en favor de unes o altres de les opinions defensades, no vol aprovar ni desaprovar aquestes doctrines ni les contraries, inhibintse de formular judici y deixant a tots els catòlics en complerta llibertat».⁴¹

Conseqüent amb aquesta línia, Cortès negà també la censura eclesiàstica a l'opuscle *La Solidaridad catalana y la conciencia católica* que Soler li sotmeté el 25 de febrer de 1907, i demanà a Sardà i Salvany que l'hi fes retirar «*porque*

este visitó al Sr. Obispo auxiliar antes de la Conferencia, para darle cuenta de que pensaba darla, así como que desistiría de ello á la más pequeñísima indicación del Sr. Obispo auxiliar. De manera que, según estas referencias, si se dió la conferencia fué porque á ello no se opuso el Dr. Cortés» (fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet).

37. Transcripció a l'arxiu Bonet.

38. «Revista Popular», LXXII (1907), ps. 102-104.

39. Al seu llibre *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença* (Montserrat 1984), p. 289, mossèn Joan Bonet i Baltà publica una carta de Torras i Bages a Gaietà Soler ben significativa d'aquesta actitud.

40. Carta de Ricard Cortès a Sardà i Salvany, del 25 de febrer de 1907, publicada per BONET I BALTA, *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença*, ps. 288-289.

41. *Conducta política que s'imposa avuy a n-els catòlics*, p. 2.

sino le pondré un no ha lugar. Es preferible si quiere publicarlo lo publique sin censura, como habrán de hacerlo los de Mn. Alcover.⁴² Soler es decidí a tirar-lo endavant, sota la seva exclusiva responsabilitat però amb coneixement de l'autoritat eclesiàstica,⁴³ perquè considerava que el seu «folleto després del cas de consciència se ocupa de les doctrines y procediments del Catalanisme oficial y fa veure l'abisme á que'ns porta», i anuncià a Sardà que sortiria el dissabte dia 2 de març i que, si el comentava a la «Revista Popular», hauria de fer «notar lo que constitueix una nota de novedat y es que'l Dor. Alcover digué al resoldre'l cas, lo mateix que jo».⁴⁴

L'opuscle de Gaietà Soler, *La Solidaridad catalana y la conciencia católica*, repeteix les idees dels dos articles esmentats a la «Revista Popular» i hi afegeix un comentari maliciós de les teories exposades per Alcover al Comitè de Defensa Social. Amb una ceguesa absoluta —o amb una mala voluntat obstinada?— assenyala que «*mientras yo siento que los católicos no deben formar parte*» de la Solidaritat, Alcover «*pone tales condiciones que les hacen inadmisibles en la misma, lo que, en último resultado, produce el mismo efecto práctico que mi negativa*».⁴⁵ Al final, proposa un cop més la creació d'un «*partido ó agrupación ó lo que quiera llamarse, catalanista católico*», ja que ha quedat demostrat que «*los católicos somos los más: lo hemos demostrado en todas ocasiones: últimamente en el Congreso de la Lengua*».⁴⁶

Campanya de premsa contra Gaietà Soler

Tal com havia promès a la seva conferència, mossèn Alcover es mantingué al marge de la polèmica sobre la Solidaritat, fins al punt que ni tan sols hi féu cap esment al «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», on acostumava a fer-se ressò de qualsevol fotesa referent a les seves activitats. Tanmateix, la lluita sorda «entre dos mossens», com ironitzava «La Campana de Gràcia» el 2 de març de 1907, portà molta cua.

El setmanari humorístic de la Lliga «Cu-Cut» elogià amb molta serietat la conferència del «vicari general de Palma» i suposà amb optimisme conscient que el seu criteri «haurà desvanescut recels entre certs elements, y que'ls estripa-qüentos de costum no'ns sortirà, al ser vingudes les eleccions, ab ciris trencats de candidatures mortes abans de néixer».⁴⁷ Al mateix número, però, utilitzà la vena satírica contra Soler: féu brometa sobre l'escàs eco que «la sensacional

42. Carta de Cortès citada a la nota 40 i carta de Sardà a Soler del 26 de febrer (transcripció a l'arxiu Bonet).

43. Nota a Cayetano SOLER, Pbro., *La Solidaridad catalana y la conciencia católica* (Barcelona 1907), p. 2.

44. Carta de Soler a Sardà, 27 de febrer de 1907 (fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet). Sobre la ressenya de Sardà a l'opuscle de Soler, vegeu el meu article *Antoni M. Alcover, deixeble de Fèlix Sardà i Salvany*, ps. 98-99.

45. P. 14.

46. P. 29. No sé si Soler coneixia la resposta d'Alcover a Sardà arran de les reticències d'aquest perquè el Congrés de la Llengua no es proclamava netament catòlic (vegeu la nota 25).

47. «Cu-Cut», VI (1907), ps. 106-107.

conferència» d'Alcover havia tingut en el «Brusi»⁴⁸ i revelà que «entre'ls concurrents a la conferència del Dr. Alcover hi havia en Suficiències, conegut per C.S. en el *Brusi*, ahont cada divendres fa una sabiduria», el qual «deya en l'acte esmentat, que'ls qui aplaudien els conceptes del eminent disertant, eren *claque*».⁴⁹

El «Cu-Cut» continuà durant uns quants mesos els seus atacs nominals contra Gaietà Soler, «sacerdot personalment apreciablessim, però evidentment inferior en coneixements de ciències humanes y sagrades al Dr. Alcover»,⁵⁰ i el criticà amb duresa perquè havia «publicat un follet en el que, coincidint ab en Lerroux, tracta d'immoral la Solidaritat Catalana».⁵¹

En canvi, la majoria de diaris i revistes optaren per un silenci estudiat, com «Patria Lliure», setmanari nacionalista de Barcelona, que el 16 de febrer de 1907 comentà que l'interès de la conferència d'Alcover «creixé després encara, per la publicació de cert article inoportú, publicat per un senyor a qui no volem anomenar»,⁵² o com «La Veu de Catalunya», que inclogué de tant en tant articles sobre la conveniència que els catòlics catalans seguissin els exemples de l'estranger i s'adherissin a la Solidaritat.⁵³

Tanmateix, la guitza més forta contra Gaietà Soler vingué dels caputxins i de la seva «Revista de Estudios Franciscanos», fundada pel pare Miquel d'Esplugues el gener de 1907. El 10 de febrer del mateix any, en comentar a Sardà la conferència d'Alcover, Soler es dolia que «lo element jove es catalanista ab totes les errades dels de *La Veu*, y está en favor de Solidaritat» i que «los Caputxins ab lo P. Esplugues y'l P. Rupert [de Manresa] al devant, lo meteix; de manera que nosaltres semblen visionaris».⁵⁴ Ja hem vist que el pare Miquel d'Esplugues fou el censor benèvol d'Alcover, però ni ell ni el pare Rupert de Manresa no volgueren sortir a rotlle per defensar la Solidaritat, sinó que ho encarregaren a un altre caputxí, el pare Fermí de la Cot, és a dir, Joan Masó i Planagumà (1870-1955).⁵⁵

48. Cf., en el mateix sentit, la nota de «La Veu de Catalunya», aquest cop a la primera pàgina, del 13 de febrer de 1907, titulada *El «Brusi», impertinent*, que comenta: «El vell diari no s'atreveix a renyar a un ilustre canonge y amonesta a la Solidaritat. Ho diu a la sogra pera que ho entengui la nora».

49. «Cu-Cut», VI (1907), p. 107. El «Cu-Cut» afegeix que «el parer den C.S. a n'els catòlics sincers no'ls pot dir gran cosa, desde'l moment que'l qui ara's mostra tan *purità* en matèries de catolicisme, es el mateix que fa alguns anys guanyava el premi ofert per un *Centro Liberal* ab uns versos en elogi de dos personatges polítics, inscrits a la masoneria».

50. *Ibid.*, p. 122. A la p. 123 fa un comentari grotesc sobre «l'actitud de Mossèn Soler», respecte al qual «ens deya una persona molt ilustrada, molt coneguda y molt catòlica» que era «un bon senyor, però un esperit de contradicció en tot (...). Jo crech que la seva mania en contradir tot lo que sigui de criteri humà, hauria arribat fins al punt de defensar la Solidaritat Catalana, si la opinió general dels catòlics hagués sigut desfavorable a la mateixa». Cf. ps. 138, 141 i 152.

51. *Ibid.*, p. 154. Cf. ps. 171-172, 187, 218, 226-227, 237, 250, 282 i 299.

52. *La Conferencia de Mn. Alcover*, «Patria Lliure», núm. 9, p. 1

53. *Vid.*, per exemple, Joseph CARNER, *Solidaritat anglesa. Una lliçó pera nostres catòlics*, «La Veu de Catalunya» (12-I-1907), ps. 1-2, i *Qüestions catòliques. L'odi confessional*, *ibid.* (9-II-1907), p. 1; M.S., *La Solidaritat y la Unió romana*, *ibid.* (20-IV-1907), p. 2. Fa al·lusió a alguns d'aquests articles Vicente CACHO VIU, *Catalanismo y catolicismo en el ambiente intelectual finisecular*, dins el volum *collectiu Aproximación a la historia social de la Iglesia española contemporánea* (El Escorial 1978), ps. 315-316 i 319.

54. Fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet.

55. Cf. Conrad J. MARTÍ, *Estadística de la provincia de Frares Menors Caputxins de Catalunya, 1900-1975* (Barcelona 1975), ps. 94-95.

Pel juny de 1907 el pare Fermí es despenjà, sota la rúbrica *De re morali*, amb l'article *La moral y la Solidaridad Catalana*, que comentava el canvi sofert per «la opinión y la conciencia de no pocos católicos del Principado» davant el fet de la Solidaritat, fins al punt que, si «el pasado año de 1906 existía aún en nuestra tierra un núcleo de personas, una corriente de opinión, un movimiento, en fin, con dirección opuesta al que lleva Solidaridad Catalana», l'estiu del 1907 «la opinión antisolidaria, que era ayer levemente probable, es hoy grandemente ridícula. El escritor que la defiende atrae hacia sí la compasión ó el ridículo, si no es que su escrito sirva de poderoso anuncio y reclamo para la opinión contraria. La opinión católica favorable á Solidaridad Catalana ha triunfado en toda la línea para bien de Cataluña, de España y de la religión». Contribuïren a aquest canvi, entre altres raons, «una célebre conferencia en que se defendía la licitud y aun obligación de apoyar á Solidaridad Catalana» i —noteu la ironia— «algunos escritos que ni pagados hubieran hecho más propaganda solidaria».⁵⁶

No em consta que Gaietà Soler reaccionés en públic davant aquest article, que ell mateix qualificà, en carta a Sardà i Salvany, de «derroche, diguemho en castellà, de sabiduría claustral que acaba en una punta inverosímil com la de dir que la unió ab impíos es mes evangelisadora que la que'ns proposa y mana 'l Papa de católics ab católics, amén del disbarat garrafal de dir que la Iglesia ó millor dit la Religio no pot subsistir sense l'Estat y que en l'ordre del temps no es primer que ell». A la mateixa carta criticava les conferències del pare Casanovas que acabaven d'ésser editades, i comentava: «Aquesta tendencia á la tolerancia que surt simultaneament de Caputxins y Jesuites, la considero tan grave, que la combatré sens anomenar á ningú ni senyalar ab lo dit⁵⁷ desde'l Brusí potser lo propíntent divendres meteix».⁵⁸

56. «Revista de Estudios Franciscanos», I (1907), ps. 332-333. L'article sencer ocupa les ps. 332-340. Fermí de la Cot defensà també la Solidaritat a la ressenya que féu el mes de setembre de 1907 de *La Alianza Católica* del jesuïta Joan d'Abadal (*ibid.*, ps. 556-557).

57. A l'original, a causa d'un canvi de ratlla, hom només subratlla «sens anomenar á ningú ni se».

58. Carta de la vigília de Sant Pere (28 de juny) de 1907; fotocòpia de l'original a l'arxiu Bonet. Assenyallem que l'octubre de 1907 era Miquel d'Esplugues mateix qui, tot ressenyant *La religió natural. Conferències apologetiques*, d'Ignasi Casanovas (Barcelona 1907), es permetia d'ironitzar a costa de Soler: «En ninguna otra parte se revela el P. Casanovas con una personalidad tan vigorosa y atractiva, como en esa primera conferencia, que sobre el mérito intrínseco y esencial que la caracteriza, ha adquirido la gloria ciertamente extrínseca, pero no despreciable, de haber sido juzgada con injusto desdén por el Diario de Barcelona, y además entregada en el mismo diario esta conferencia á la pública vindicta, por un escritor de celebridad nada envidiable que, con su vista de lince para ver errores donde no los hay, descubrió en ella posiciones heterodoxas y tendencias racionalistas. Nosotros nos sentimos profundamente heterodoxos con la deliciosa, agradable y catolicísima heterodoxia del ilustre jesuïta» («Revista de Estudios Franciscanos», I [1907], p. 624). Cal tenir en compte que al començament del nostre segle el pare Miquel d'Esplugues havia format part d'una «penya eclesiàstico-literària» que es reuní gairebé setmanalment durant dos o tres anys, el cap de la qual era precisament Gaietà Soler. A més del pare Miquel, hi assistien el canonge Sebastià Puig, mossèn Frederic Clascar i el canonge Josep M. Baranera. Miquel d'Esplugues evocà aquesta penya al pròleg als *Assaigs de crítica filosòfica* de Joan Tusquets (Barcelona 1928), ps. 8-11, i assenyalà que Soler, «dintre una bondat i cordialitat molt superiors al que d'antuvi podia suposar-se, era, entre eclesiàstics i fins amb amics entranyables, la mentalitat més reclusa, exigent i pessimista que penso conèixer. Ben entès, entre homes de cultura més que regular». Com a mostra, explica que Soler, «amic cordial del Doctor Torras i Bages», n'anota-

L'apellació a Roma

De bon començament, Gaietà Soler intentà de dur el «cas de consciència» que li plantejava la Solidaritat a Roma i la seva correspondència amb Sardà i Salvany permet de seguir pas per pas el procés d'aquesta apellació a la Sagrada Penitenciaría Apostòlica, precedida de consultes a moltes altres persones de la confiança de Soler. La seva intenció era tenir una resposta clara —i que calia suposar negativa— a la licitud per als catòlics de prescindir de la religió i de pactar amb anticatòlics en qüestions polítiques, i el mes de juliol de 1907 envià un document en aquest sentit a Roma, redactat per ell i traduït en llatí per Sardà i Salvany.⁵⁹

Mentrestant, els partidaris de la Solidaritat també s'havien mogut i procuraren defensar la pròpia causa. Ens consta que el pare Miquel d'Esplugues signà, el 16 de juliol de 1907, «una consulta a Roma, de vuit pàgines (...) sobre la legitimitat o il·legitimitat dels catòlics d'associar-se a aquell moviment solidari»,⁶⁰ i fins i tot féu un viatge precipitat a Roma el mes d'agost del mateix any.⁶¹ Els solidaris devien fer servir la seva influència sobre el cardenal català i caputxí Vives i Tutó per «protegir» la conferència de mossèn Alcover, que havia estat denunciada a Roma per «un "puríssim" de marca», com Alcover mateix sabé a Roma «dins s'octubre d'aquell any».⁶²

El 7 d'agost de 1907 arribà a Barcelona la resposta de la Sagrada Penitenciaría a la consulta de Soler, que deia amb diplomàtica sobrietat: «*Orator adeat ordinarium et eius monitis se dirigat*».⁶³ La qüestió, doncs, era posada en mans del bisbe de Barcelona, la qual cosa volia dir que els integristes havien perdut la partida.

va «marginalment obres i pastorals seves (...) per posar de relleu les *heretgies* —és un dir—; o sigui qualche punt de vista erroni que, al seu parer, feia perillosa la lectura d'un Mestre, en doctrina solidíssima i ortodòxia depurada, tan insigne». Per al pare Miquel, doncs, Soler «tirava a Tertulià i a Pascal, si més no pel rigorisme».

59. Cf. BONET I BALTA, *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença*, ps. 286-287.

60. Basili DE RUBÍ, *El P. Miquel d'Esplugues se sincera amb el doctor Sardà i Salvany*, «*Criterion*», III (1960), ps. 142-143.

61. Carta de Sardà a Soler, 12 d'agost de 1907, publicada per BONET I BALTA, *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença*, p. 287.

62. Article d'Alcover a «*La Aurora*», núm. 237, citat per Julio TUESTA (pseudònim), *D. Antonio Me Alcover. Algunos datos para su biografía* (Palma de Mallorca 1911), p. 73.

63. BONET I BALTA, *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença*, p. 287. Aquesta és l'única intervenció romana que coneixem relativa a la Solidaritat, que tenia naturalment un caràcter reservat. En l'estat actual de la qüestió, no té cap fonament l'afirmació de José Manuel CUENCA, *Aproximación a la historia de la Iglesia contemporánea en España* (Madrid 1978), ps. 78-79: «*En tanto que el Pontífice y Merry del Val alentaban sin reservas a la Solidaridad catalana y la adhesión a ella de los católicos del Principado con el objeto de crear dificultades a los gobernantes madrileños*». Amb la seva habitual manca de rigor, Cuenca mateix assegura una mica més avall: «*Desprovista de sólidas bases, ha sido expuesta alguna vez la sugestiva hipótesis de que la adhesión de los católicos a la Solidaridad obedeció al deseo del Vaticano de crear dificultades al partido liberal, entonces en el poder, a fin de inducirle a una atenuación de sus exigencias respecto al porvenir de las comunidades religiosas*» (*ibid.*, p. 332), i arriba a dir que «*en un estudio que prepara en la actualidad el P. Bonet Balta [sic] abriga el propósito de probar irrefragable y concluyentemente tal versión*» (*ibid.*, nota 8).

El pare Miquel d'Esplugues desacredita el Doctor Sardà

L'epíleg de les lluites a favor i en contra de la Solidaritat fou el comentari que el pare Miquel d'Esplugues, segur de la cobertura romana, publicà a la «Revista de Estudios Franciscanos» sobre *El Dr. Sardá y su labor apologética*, els mesos de febrer i de juliol de 1908. Sense escatimar elogis a la personalitat «literària» i «moral» de Sardà, no s'estava de ressaltar «*la actitud, inverosímil, extraña, increíble, que ha tomado ante ese gran movimiento político-social de nuestra tierra, que ha cristalizado transitoriamente con el nombre de Solidaridad, y en el fondo no es otra cosa que el problema regional de siempre. ¿Cómo, si no es acudiendo al recurso de la incommensurable debilidad de su carácter —acrecentada por frecuentes sinsabores, por las enfermedades y sobre todo por los años—, se explicaría la inverosímil, la incomprensible, la lastimosa actitud del Dr. Sardá ante el movimiento regional de nuestra tierra, que él se empeña en desconocer, en falsear, y aprovecha todas las ocasiones que se presentan, y aun las busca tiradas por los cabellos, para presentarlo á los ojos de los lectores de la Revista Popular, cual no es en realidad, enteramente al revés de lo que es y de lo que mil veces se le ha demostrado que es en realidad el tal movimiento, llámesele regional ó solidario?*»⁶⁴

Miquel d'Esplugues, que utilitzava el pseudònim de «Manuel de Cuevas», feia una acusació que sens dubte anava adreçada a Gaietà Soler: «*Es que [Sardà] no va, le llevan, y de una manera deplorable, á donde por decoro y por conciencia no puede, ni debiera ir. Los que en verdad le quieren lo lamentan muy de corazón; y siquiera por un sentimiento de amor propio bien entendido, y de bien entendida modestia, quisieran verle ante la opinión catalana en actitud más airosa y gallarda.*»⁶⁵ Assenyalava, encara, que la majoria de «*grandes defectos*» de Sardà provenien «*de su manifiesta ineptitud para la política, de su infidelidad al discutido lema de la Revista Popular: "Nada, ni un pensamiento para la política; todo hasta el último aliento para la Religión"; lema que él siente profundamente, pero al que muchas y muchas veces se ha mostrado infiel, no tanto por voluntad deliberada y plena, cuanto llevado de su extrema y nativa é ineducada bondad de carácter, que en estas ó parecidas ocasiones, se convierte en increíble debilidad.*»⁶⁶

Sardà, com indicava en una carta del 6 de març de 1908 a Soler, preferí callar i no «dir res» als «caputxinets», els atacs dels quals no li feien «*fret ni calor*», i s'oposà a dur la qüestió a Roma —com devia haver-li aconsellat Soler—, on «no son axo mes que *minucies* de quines no fan cap cas». Preferia, doncs, no fer «cas de res. *Todo saldrá en la colada* del tribunal de Deu y allí ens veurem tots».⁶⁷

64. «Revista de Estudios Franciscanos», II (1908), p. 81.

65. *Ibid.*

66. *Ibid.*, p. 398. Sobre aquest article i la posterior reconciliació entre Sardà i Miquel d'Esplugues, vegeu el treball de Basili de Rubí citat a la nota 60, ps. 135-152, i més en general *id.*, *El pare Miquel d'Esplugues i «L'Ideal de la Mercè»*. Projectió apologètico-política, «Estudios Franciscanos», LXXIX (1978), ps. 406-461.

67. Transcripció a l'arxiu Bonet.

Conclusions

El propòsit d'aquestes notes era modest. Com indicava al començament, es tractava només de resseguir l'actitud de Gaietà Soler —i de passada la de Sardà i Salvany— davant el moviment de la Solidaritat. No costa gaire, doncs, d'arribar a la conclusió que Sardà i Soler foren els grans derrotats en aquesta avinentesa i que, en certa manera, la Solidaritat tancà un capítol de la història político-religiosa de la Catalunya contemporània en aconseguir el reconeixement de la conveniència de la col·laboració dels catòlics en les tasques polítiques, sense tancar-se en partits confessionals que no duïen enlloc.

Al marge d'aquesta constatació bàsica, podem concloure també que no prosperà l'intent de «manipular» les doctrines de *La Tradició Catalana* de Torras i Bages tot volent-ne fer una bandera a favor d'un catalanisme netament catòlic i contraposant-les a les teories més possibilistes de Prat de la Riba i de la Lliga Regionalista en general. Amb tot —diguem-ho de passada—, aquest intent persistí al llarg de tot el segle i hom arribà sovint a mitificar Torras i Bages i a convertir-lo, contra tota evidència, en una mena de líder integrista.

Podem adonar-nos igualment que la Solidaritat representà la desclosa d'un moviment catòlic de signe més «europeu» que no pas l'habitual a casa nostra, en el qual influïren homes com Antoni M. Alcover —malgrat el seu conservadorisme en molts aspectes que, més endavant, tornaria a rebrotar amb virulència—, Miquel d'Esplugues, Ignasi Casanovas i d'altres eclesiàstics il·lustres, i laics com Prat de la Riba o Josep Carner, per citar només els noms que hem anat trobant, tots ells fidels deixebles de Torras i Bages i alhora posseïts de la convicció profunda que calia una obertura a nous horitzons.